

FELTARBEJDE, STUDIET AF RELIGIØSE HANDLINGER

Religion kan også undersøges ved direkte iagttagelse, fx ved besøg hos repræsentanter for religiøse grupper eller deltagelse i gudstjenester og andre religiøse handlinger.

Alle sådanne faglige aktiviteter, som går ud på at undersøge religion ved direkte iagttagelse, kaldes *feltarbejde*. Udtrykket blev oprindeligt brugt om langvarige studieophold hos fjerne folkeslag, men i dag kan man også bruge det om mere beskedne aktiviteter.

Fordelene ved feltarbejde er indlysende: Man møder levende repræsentanter for den religion, man studerer, og man oplever religionens praksis med alle sanser. Der er imidlertid også nogle særlige problemer forbundet med metoden. De vigtigste er følgende:

- *Iagttageren ændrer selv situationen ved at være til stede.* Måske opfører deltagerne sig anderledes, når der er en observatør til stede.
- *Det iagttagne står ikke stille.* Man kan ikke som ved en tekst eller et billede gå tilbage og tjekke en detalje en ekstra gang.
- *Andre "læsere" kan ikke umiddelbart kontrollere ens arbejde* på samme måde, som når man arbejder med tekster.

Disse problemer er uløseligt forbundet med feltarbejde, men det betyder ikke, at feltarbejde er værdiløst, blot at man må tilrettelægge sine metoder på en sådan måde, at de minimeres. Følgende praktiske råd ved udførelsen af feltarbejde kan være en hjælp:

- *Vær høflig og hensynsfuld og respekter adfærdsnormerne hos de mennesker, du er på besøg hos.* Undersøg om der er særlige krav til påklædning eller adfærd. Træf klare aftaler om, hvor mange man kommer, og husk at takke for gæstfriheden bagefter.
- *Husk, at du er kommet for at lære noget, ikke for at belære dem, du besøger.* Hvis man møder holdninger, man er dybt uenige i, kan det være nødvendigt at lægge en dæmper på sin diskussionslyst.
- *Præcisér på forhånd, hvad du vil undersøge, og hvilke fremgangsmåder, der bedst fører til det ønskede resultat.* Der er utallige aspekter af for eksempel et ritual. Vælg fokus!
- *Registrér det observerede omhyggeligt og systematisk.* Tag noter og/eller lav billed- eller lydoptagelser – men kun efter aftale med de involverede!
- *Gør i en rapport nøje rede for feltarbejdets forudsætninger og dine observationer.* En god rapport tilstræber, at læseren kan kontrollere ens observationer. Hvis det er relevant, kan noter fra besøget, billed- eller lydoptagelser (eller udskrifter) vedlægges som bilag.

FINDES RELIGIONERNE?

Essentialisme

I denne bog behandles de store religioner en for en i hver deres kapitel. Umiddelbart ser det ud, som om hver enkelt religion er noget klart afgrænset, som kan fremstilles mere eller mindre detaljeret. Et sådant syn på religioner kan betegnes som *essentialisme* (af latin *esse*: at være).

Dette er i mange praktiske sammenhænge ret uproblematisk. Men hvis man tænker nærmere over det, bliver man hurtigt bevidst om, at det ikke er så enkelt. For hvis man har et bare nogenlunde kendskab til en religion, ved man, at der er utallige måder at *fortolke* den på. Og hvis man har læst bare lidt om religionernes historie, ved man, at de har *ændret* sig endda rigtig meget over tid, og at de til stadighed udvikler sig.

Ved nærmere eftertanke viser det sig, at et konsekvent essentialistisk syn på religioner kun kan opretholdes, hvis man er fundamentalist, altså mener, at den fuldstændige sandhed findes i et bestemt helligt skrift, f.eks. Bibelen. Essentialismen dur derfor ikke som religionsfaglig teori, og der er i praksis ingen religionsforskere, som går ind for den.

Socialkonstruktivisme

Moderne religionsforskning bygger normalt på den teori, som kaldes *socialkonstruktivisme*. Det er et langt ord, men let at forstå. Ifølge denne teori er begreber som "islam" og "kristendom" rent sproglige konstruktioner, som mennesker selv har dannet (konstrueret) og hele tiden udvikler. Derfor hedder det "*-konstruktivisme*". Denne konstruktion af religioner foretages ikke blot af individer, som sidder i deres ensomhed og opfinder nogle forestillinger, den opstår i menneskelige fællesskaber. Derfor hedder det "*social-*".

Somme tider bliver det konstruktivistiske synspunkt overdrevet. Så er konsekvensen, at det bliver meningsløst at tale om "islam" eller "kristendom" eller "buddhisme". Disse sproglige størrelser dækker ikke over noget der findes i virkeligheden. "Kristendommen" findes slet ikke, for der er lige så mange "kristendomme" som der er kristne, siger man så.

Den fejl, som ligger bag disse overdrivelser, er, at man glemmer, at det hedder *social*-konstruktivisme, at det altså handler om de forestillinger, som opstår i menneskelige *fællesskaber*. Det er jo ikke sådan, at hver enkelt muslim eller kristen sætter sig ned og opfinder sin religion forfra. Alle de mange muslimer og kristne fortolker netop en bestemt religiøs *tradition* i med- og modspil med de mange andre individer inden for samme religion.

Når denne bogs kapitler behandler de enkelte religioner, skal det altså ikke forstås sådan, at de betragtes som fuldstændig afgrænsede størrelser. De skal betragtes som dynamiske traditioner.